

26. Ярмолюк А. Шляхи реалізації соціокультурного підходу до вивчення української мови в старшій школі / А. Ярмолюк // Українська мова і література в школі. - 2009. - № 8. - С. 19-23.

Касіян М.

Наук. керівник – доц. Штонь О. П.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯНЬ У ПОЕЗІЇ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Однією з визначальних рис художньої мови є образність, яка насамперед досягається шляхом використання різноманітних тропів, серед яких найдавнішим, найактивнішим і найпомітнішим у художньому тексті є порівняння – мовно-художній засіб, що ґрунтується на зіставленні понять [4, с. 10]. Структурна різноманітність таких одиниць, своєрідність формального та значеннєвого їх взаємозв'язків з іншими елементами речення, стилістична роль порівняння як зображального засобу привертала увагу багатьох дослідників мови, зокрема до цієї теми звертались: Будагов Р.О., Виноградов В.В., Єфімов А.І., Потебня О.О., сучасні вчені Єрмоленко С.Я., Голоух Л. В. та ін. Але найбільш повно природу порівнянь висвітлено у монографії І. К. Кучеренка «Порівняльні конструкції мови в світлі граматики».

У художньому тексті порівняння – один з основних стилістичних прийомів, формально-значеннєва своєрідність якого будується на паралелізмі уявлень та асоціативних зв'язках. Специфіку образних засобів творів сучасних поетів, зокрема Оксани Забужко досліджували Я. Голобородько,

Л. Масенко, О. Скорик, Г. Біберова. Проте структурні особливості порівнянь письменниці предметом окремого вивчення ще не були. Це і зумовлює актуальність теми.

Мета статті полягає у спробі системного аналізу структурних особливостей порівнянь в ідіостилі Оксани Забужко.

В українській мові за способом і засобами вираження прийнято виділяти два основні види порівнянь: сполучникові лінійно-динамічні структури порівнянь та безсполучникові лінійно-динамічні структури [4, с.12]. Проаналізуємо кожен структурний вид порівняльних конструкцій.

Серед 500 досліджуваних порівнянь у поезії О. Забужко до сполучникових належать 395, що становить 79% усіх порівняльних конструкцій, до безсполучникових належить лише 105 порівнянь, а це лише 21% .

У процесі нашого аналізу встановлено, що найактивніше функціонують такі тематичні об'єднання: сполучникові порівняння, виражені: 1) порівняльними конструкціями (нерозгорнутими і розгорнутими) зі сполучниками як, мов, немов, наче та інших; 2) підрядним реченням, яке в основному є неповним. За частотністю ці групи у відсотковому співвідношенні рівнозначні.

Структуру об'єктної частини сполучникових порівнянь у поезії Оксани Забужко становлять **нерозгорнуті порівняльні конструкції**, які підкреслюють і конкретизують будь-яку одну ознаку, притаманну предмету і відноситься до одного слова: «*Ледь похрускує скло, коли я, мов Русалочка, йду босака крізь минуле*» [3, с. 78]; «*у коридорі спального вагона стояв, як сутінь, дим, і чоловік*» [3, с. 21]; «*і бачиш – міста на мапі злітають в огні, немов сірники, підкинуті в чорне небо*» [2, с. 227]. Об'єкт виражений одиничним іменником або іншим субстантивованим словом: «*і дні, як шибка, все туманіли мохом вільгості – о, доки?*» [1, с. 69]; «*десь має ж бути стражник, чия хода надійна, як печать!*» [1, с. 16]; «*іще слова, вологі і сирі, в розколі вуст ворухаться, мов глина*» [2, с. 180]. В останньому реченні порівняння підібрано надзвичайно вдало, адже мається на увазі, що слова, а загалом і мова недосконалі. Нерозгорнута порівняльна конструкція дає якісну характеристику авторській асоціації, що зближує віддалені поняття. Образи, створені такими порівняннями, є менш завершеними, «прохідними», а тому дають більше простору для суб'єктивних сприймань і асоціацій: «*кожен звук у ньому множивсь, як лавина*» [1, с. 69]. Порівняльний зворот вжитий у переносному значенні і деталізує уявлення про силу гучності звуку.

Структуру об'єктної частини сполучникових порівнянь у поезії Оксани Забужко також становлять **розгорнуті порівняльні конструкції**, які характеризуються більшою кількістю компонентів – семантично однорідних чи різнорідних, пов'язаних із творенням і поглибленням порівняння, ускладненням художній образ, наприклад: «*земля розволочена, наче жона чужоложна, з-під ніг нам сочила, мов пасоку, яловий піт*» [3, с. 23]. Оксана Забужко поширює порівняння означенням, переважно узгодженим (часто це епітет): «*Але була зима – й моє життя, мов мапа контурна, розпластане лежало, подобою незнаній держави*» [2, с.189]; а також додатком: «*О ці неутравні, як смак сигарети, розмови!*» [1, с. 30].

Цікавими є речення з двома однорідними присудками, коли перший з них заперечний і є прямою назвою дії, а другий є порівняльною, метафоричною назвою дій предмета і приєднується до першого протиставним сполучником **а**. Таким чином підкреслюється нестандартність припущення: «*Ніжніша дощ, – і захлинався голос, неначе не співав, а матюкався – і все те много, много, много раз!*» [2, с. 230].

Сполучникова лінійно-динамічна структура виражена підрядним реченням, яке в основному є неповним. Проте найчастіше авторка у своїх поезіях вдається до порівнянь, розгорнутих за рахунок складних речень, в основному власне означальних: «*Збирай рушники й парасолі – не руш моїх кіл. Вони самоправні – як в камінь вціловані морем, але і зникомі – піском-попід-вітром крихкі...*» [2, с. 221]. Такі розгорнуті порівняльні конструкції створюють яскравий художній образ, вписуючись у складну структуру своєрідних неелементарних речень, які репрезентують синтаксичну основу ідіостилу письменниці: «*Там сусідка тремтить, як прищиплений к ліжку мотиль, і боїться заснути – бо вранці ану ж не проснеться?*» [2, с. 214].

Цікавим видаються порівняння, ускладнені однорідними членами, що посилюють експресію висловлення, інколи виражаючи значення альтернативності: «*Живиця рине, як сльози з очей, як вода,*

що знову змикає своє свічадо над впалим у неї уламком скелі, білим черепом, сточеним зеленню» [2, с. 254]; «Ох, хіба ж не так само – як в танці чи повільному трансі ти «лабала» колись непотрібні нікому слова?...» [1, с. 46].

Показовим для мови поезії автора є ускладнені синтаксичні конструкції з різними модифікаціями лінійно-динамічних структур. Ускладнення відбувається шляхом нанизування кількох дієслівних основ, а також нанизування власне порівнянь, тобто об'єктів порівнянь: «...Кулі дзвенять, о мій хлопче, вирують і грають, як струни, як найпрекрасніша музика, душу виймають із тебе!..» [1, с. 133]. Нанизування об'єктів порівнянь роблять поезію розлогою, фіксує потік асоціативно-образного мислення, демонструють гнучкий синтаксичний, художньо-довершений лад написання, природні переходи від спостереження до психологічних й внутрішніх роздумів.

Порівняльні конструкції у поезії свідчать про значну варіантність структурних різновидів. Окрему групу становлять безсполучникові лінійно-динамічні структури порівняння.

Безсполучникові лінійно-динамічні структури виражені такими способами творення: 1) орудним відмінком; 2) аналітичним способом творення; 3) порівняльною модальністю.

Найпростішими з ряду структурних типів мовних одиниць, які виражають ознаки предметів або дій у зіставленні, вважають **орудний порівняльний**. Насамперед це порівняння, утворені за допомогою орудного відмінка іменника, з яким хтось або щось порівнюється. Орудний відмінок у поєднанні з дієсловом підсилює динамізм, внутрішню напруженість висловлювання. У ньому визначальне значення має не форма, а лексичне наповнення, наприклад: «...І знову вірш набухає в мені **виноградомі слів**, і я – його оболонка» [2, с. 8].

Ще одним способом творення порівнянь в українській мові є **аналітична конструкція**, яка містить слова бути схожим, здаватися, нагадувати, зробитися тощо, лексичне значення якої передає асоціативний зв'язок між явищами, часом вказує на близьку, відносну подібність двох понять [4, с. 105]: «Цілу ніч тепер стрімголов чвалуватиму, доки голова тобі зробиться **каменем**, подушка – **дерном**, стругонюючи стукотом» [2, с. 260]. Аналітичні форми порівнянь дозволяють автору розгорнути метафоризовані асоціативні образи в текстах, які спрямовують увагу читача на важливі ідейні засади поезії: «Але була зима – й моє життя, розпластане лежало, **подобою незнаній держави**, де «леви водяться» [2, с. 189].

Однією з найбільш уживаних безсполучникових порівняльних формул у поезії є **порівняльна модальність**, виражена порівняльним присудком. Порівняльний присудок фіксує дію чи ознаку за схожістю, показником порівняльної модальності в такому присудку (простому чи складеному дієслівному або в складеному іменному) є порівняльна частка **ніби, наче, нібито та ін.**: «Цей простір нас прийняв не вмів і не хотів: судоми світла в напливах хмар дорогою – були **немов блювотний позов красвиду звільнитися од нас**» [3, с.17].

У поезіях є речення, порівняльні конструкції яких виражені **іменним складеним присудком**. Речення такого типу використані автором з метою надання висловлюванню експресії. Між підметом та іменним складеним присудком у такому випадку ставиться тире: «А ще зірки – **тверді, неутравні. Дотик – як опік, пече і саднить**» [2, с. 259]; «Кімната – **мов акваріум півтіней, підсвітлений мосяжним сонцем лампи**» [2, с. 31].

У творах Оксани Забужко є **порівняльні конструкції, приєднані словами як, мов, мовби, немовби, які вжиті у ролі часток**, що є також порівняльною модальністю. Зокрема, : «Я знов це зробила. Що десять років мені це вдається – **я щось мов ходяче диво**» [2, с. 268]; «А досвід собі лив **мов із цебра**» [1, с. 69].

Отже, структурний аналіз порівняльних конструкцій дає змогу виявити образну місткість та емоційний потенціал, експресивне забарвлення порівнянь, що увиразнюють зображуване та ускладнюють поезію асоціативними уявленнями. Лінійно-динамічні структури порівнянь свідчать про значну варіантність структурних різновидів. З погляду естетичної ваги порівняння у текстах є стилістично вагомими, свіжими і влучними, вони органічно вплетені в поезію. Аналіз фактичного мовного матеріалу дає підстави твердити, що порівняння у поезії Оксани Забужко досить продуктивна мовна категорія, економічна, стилістично-образна, стилістично-насичена, використовується як один із образно-художніх засобів відтворення дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Забужко О. С. Диригент останньої свічки [текст] : поезії / О. С. Забужко. — К.: Радянський письменник, 1990. — 143 с.
2. Забужко О. С. Вірші: 1980–2013 [текст] : поезії / О. С. Забужко. — К.: Комора, 2013. — 304 с.
3. Забужко О. С. Автостоп [текст] : поезії / О. С. Забужко. — К.: Український письменник, 1994. — 95 с.
4. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови у світлі граматики / І. К. Кучеренко – К.: Видавництво Київського університету, 1959. — 105 с.

Бойко С.

Науковий керівник – доц. Петришин Г. Р.

СОЦІОКУЛЬТУРНА РЕАЛЬНІСТЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

В різні часи і різні епохи поняття «культура» трактували по-різному: спочатку як спосіб обробки землі в сільському господарстві, потім як похідне штучне утворення, яке далеке від природності та досконалості, а вже згодом «культура» як термін отримала своє сучасне трактування.

Культура – це не лише сукупність матеріальних і духовних цінностей, а й діяльність людей, спрямована на їх створення, збереження та поширення. Саме культура є своєрідним індикатором «олюдненості» того чи іншого суспільства. Вивчення її місця і ролі в певному соціумі дає змогу чи не